

УДК 342.51(477)

М.В. КОЖУШКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ КУРСАНТІВ І СЛУХАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Ключові слова: професійна етика, курсанти, слухачі, вищі навчальні заклади, МВС України, виховний процес

В умовах інтенсивного розвитку нашої держави, розбудови демократичного суспільства однією із актуальних проблем є і залишається проблема підвищення професійної культури працівників всіх органів державної влади та місцевого самоврядування. В цьому контексті одне із провідних місць належить підвищенню професійної культури працівників ОВС України та зокрема, професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України як нової генерації працівників правоохоронних органів.

Відзначимо, що професійна діяльність працівників ОВС – це діяльність, яка здійснюється з метою забезпечення законності, правопорядку, боротьби із злочинністю, захисту інтересів громадян. Вона дуже різноманітна й вимагає від працівника ОВС високого рівня оволодіння професійними вміннями та навичками, розвинутих творчих здібностей, високої професійної культури.

Проблема підвищення професійної культури викликала величезний інтерес у всі часи. Професійна культура працівників органів внутрішніх справ України була предметом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: О.М. Бандурка, В.П. Бакуменко, В.Л. Білоліпецький, С.А. Бублик, І.П. Голосніченко, В.С. Медведєв, В.М. Плішкін, С.С. Сливка, В.О. Соболев та

інших. Роботи зазначених та інших авторів мають важливе наукове та практичне значення. Висновки і рекомендації, що містяться в них, сприяють подальшому вдосконаленню законодавства в адміністративно-правовій сфері, формують загальнотеоретичну основу для подальших досліджень. Проте, на даний час недостатньо робіт узагальнюючого характеру, комплексного розгляду питань щодо визначення поняття професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України. Не дивлячись на інтенсивність та широкий спектр досліджень, багато питань у цій сфері залишаються ще дискусійними, а отже такими, що потребують подальшої роботи.

З цього метою цієї статті є удосконалення термінологічного апарату з питань професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України, а також визначення її значення для підвищення рівня професіоналізму працівників ОВС. Для досягнення поставленої мети планується уточнити такі визначальні категорії з досліджуваних питань, як «професія», «етика», «професійна культура», «професійна етика» та «професійна етика курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України».

Розбудова в Україні громадянського суспільства потребує переорієнтації правоохоронних органів із силової діяльності на обслуговуючу, встановлення партнерських стосунків із громадянами. Вирішити ці завдання можуть тільки висококваліфіковані професіонали, які мають не лише відповідні знання, уміння, навички професійної діяльності, але й таку мотивацію та самосвідомість, котрі відображають ставлення до людини як до найвищої цінності [1, с.180]. На жаль, на даний час система органів внутрішніх справ України переживає не найкращі часи: відбуваються масові звільнення кваліфікованих працівників зі служби, у засобах масової інформації висвітлюються випадки корупційних діянь працівників міліції, рівень довіри населення до правоохоронних органів знаходиться на досить низькому рівні. В цьому контексті необ-

хідно погодитись з тезою про те, що «сьогодні кількість спеціалістів з вищою юридичною освітою в органах внутрішніх справ суттєво зменшилась, що призвело до падіння професіоналізму, не зовсім якісного виконання своїх службових обов'язків [2, с.130].

Однією із необхідних складових характеристики працівника ОВС як висококваліфікованого фахівця є високий рівень його професійної етики. На підтвердження нашої думки можна навести тезу В.М. Плішкіна, який відзначає, що чим вищі громадянська зрілість, професіоналізм, майстерність співробітника, тим ефективніші наслідки його праці, тим вищий його культурний рівень [3, с.613]. Крім того, численні соціологічні дослідження показують, що додержання законності і службової дисципліни визначається не стільки вимогливістю керівників, скільки моральними установками правоохоронців [4, с.235]. Саме високий рівень моральних якостей правоохоронця, які формуються при початковій його підготовці до служби – при його навчанні як курсанта у навчальних закладах МВС України, здійснює вагомий вплив на ефективність його подальшої службової діяльності. Не рідко такий вплив є навіть більшим, ніж професійна компетентність.

Відзначимо, що визначення поняття «професійна етика» безпосередньо пов'язане з визначенням понять «етика», «професія» та «професійна культура».

Поняття «етика» є базовим поняттям для нашого дослідження. Етика – від грецьких «ethika», «ethos» – звичаї, етичний характер є вченням про етику та мораль. Термін «етика» вперше використав Аристотель як позначення особливої сфери дослідження – «практичної філософії», яка намагається відповісти на питання: що ми повинні робити? Етика вчить оцінювати будь-яку ситуацію, щоб зробити досяжними етичні (моральні) вчинки [5, с.775]. «Етика» – це «наука про мораль і використання моральних оцінок у поведінці людини, використання моральних оцінок та розвитку моральної свідомості»; форма суспільної свідомості і вид суспільних відносин, спрямова-

них на ствердження самоцінності окремої особистості, рівності всіх людей; прагнення їх до щасливого й гідного життя. Все це виражає прагнення людей до ідеалу людських, гуманних і мирних відносин [6, с.268].

В житті сучасної людини, етичні цінності і переконання конкретної особи є більше винятком із правила ніж правилом. Етичній людині притаманне розуміння цінностей, вона є мудрецем, з тонким сприйняттям цінності життя. Дотримання цінностей полягає у тому, щоб слідувати моральним вимогам, підпорядковувати їм повсякденне життя [5, с.775].

Аналіз становлення етики в історії суспільної науки свідчить, що нею пронизані усі сфери життя людини. На засадах етики ґрунтуються соціально-суспільні відносини, базується спілкування в різних групах чи об'єднаннях за інтересами. Вплив етики відчувається і при виборі поведінки працівника у його професійній діяльності. Вибір шляхів професійної самореалізації з дотриманням етичних та моральних принципів становлять одну із значущих складових професійної діяльності.

Як можна зробити висновок із попереднього абзацу, професійна етика безпосередньо пов'язана з професією, якою володіє особа. Під професією визначається певний набір навичок і якостей в тому чи іншому виді діяльності, що являє собою відносно самостійний, конкретно-історичний, спеціалізований і інституціолізований рід занять, який виник під впливом соціального поділу праці. До важливих ознак професії, як виду діяльності, можна віднести наступні: відносно довготривале, а частіше всього довічне виконання певних функцій; наявність спеціальних знань, освіти, вмінь і навичок, здобутих в ході роботи; отримання плати за свою працю, доходу, що забезпечує підтримання існування працівника та його сім'ї; створення певного суспільного статусу, образу життя людини, її поведінки як на роботі, так і поза нею, що приводить до ототожнення, ідентифікації людини з її професією [1, с.181]. Під професією у науковій літературі розуміють «сукупність знань,

вмінь і навичок, а також ділових, особистісно-психологічних і моральних якостей особи, які дозволяють їй вміло виконувати службові функції на певних посадах в органах та підрозділах системи МВС України» [7, с.91].

Професійна етика є необхідним елементом професіоналізму. Вона тісно взаємодіє із професійною культурою, інколи поєднуючись з нею. При цьому професійна культура проявляється в першу чергу у розумінні сутності своєї професії, вмінні застосувати різні методи та форми управління, здатності передавати свої знання, виконувати роботу свідомо, творчо, не шаблонно. Професійна культура розкривається в умінні передбачати результати своєї діяльності, в її прогнозуванні, здатності відтворити і висловлювати загальнонаціональні інтереси, бачити перспективу їх розвитку [8, с.59].

Професійна етика визначається як сукупність правил поведінки певної групи, яка забезпечує моральний характер взаємовідносин, що обумовлюються професійною діяльністю. Це також галузь науки, яка вивчає специфіку проявів моралі в різних видах діяльності [9]. Е.Г. Федоренко визначає, що предметом професійної етики є буття професійної моралі, її специфіка, умови формування, закономірності розвитку в конкретних історичних формаціях [10, с.15]. Тим самим безпосередньою складовою професійної етики є висока моральність, яка визначає прагнення працівника ОВС до вирішення важливих для суспільства завдань, його готовність до виконання службових завдань, формує почуття відповідальності за рівень їх вирішення з найбільш результативним ефектом. Юридична етика не допускає обману, провокацій, в основі процесів, у яких бере участь юрист, мають бути поняття справедливості, гуманізму та добросовісності.

До всіх правоохоронців, будь-то працівник керівного апарату ОВС чи курсант або слухач вищого навчального закладу МВС України, пред'являються специфічні моральні вимоги. Як слушно відмічає В.В. Посметний, моральні вимоги частково містяться в службових

нормативних документах, таких як Кодекс честі працівника органів внутрішніх справ, Присяга працівника органів внутрішніх справ України, частково складаються у процесі накопичення службового досвіду, традицій; визначаються морально-психологічним кліматом колективу [1, с.183]. В сучасних умовах саме нормативно-правова база, яка є однією із основ формування професійної етики, повинна стати підґрунтям для набуття правоохоронцями високих морально-етичних рис та одночасно повинна відповідати вимогам часу, бути направленою на необхідність постійного підвищення рівня підготовки працівників органів внутрішніх справ у різних напрямках їх діяльності. З самого початку зарахування курсантів до вищих навчальних закладів МВС України, вони повинні знайомитися зі змістом нормативно-правових документів, які визначають етичні вимоги до працівників міліції, а також повинні виховуватися своїми безпосередніми керівниками та викладачами у змісті дотримання високих моральних вимог працівника органів внутрішніх справ. Видатний юрист ХІХ століття А.Ф. Коні писав: «Університет – це alma mater своїх вихованців – повинен напувати їх здоровим, чистим та зміцнюючим молоком загальних керівних засад. У практичному житті, серед злободенних питань техніки та практики, їм доведеться чути про ці начала вкрай рідко. Відшукувати їх та роздумувати про них у метушливій марноті ділового життя вже запізно. З ними, як з надійною зброєю, як з правильним компасом, потрібно ввійти в життя...» [11, с.237].

Як правило, саме перші роки навчання курсанта впливають на його особистісні риси, саме в цей період відбувається набуття нових моральних, ділових, психологічних якостей. Щоб зберегти отримані курсантами знання і навички, керівники повинні будувати навчально-виховний процес таким чином, щоб відбувалося постійне вдосконалення набутих знань. Велике значення при цьому має підвищення рівня службової етики та професійної культури курсанта.

Відзначимо, що в узагальненому вигляді

моральні вимоги до правоохоронця включають: відношення до людини як до найвищої цінності, повага та захист прав, свобод і людської гідності відповідно до міжнародних та вітчизняних правових норм і загальнолюдських принципів моралі; глибоке розуміння соціальної значущості своєї ролі в суспільстві, відповідальності перед державою, бо саме від правоохоронних органів у більшій мірі залежать громадська безпека, охорона життя, здоров'я, правова захищеність людей; розумне та гуманне використання прав, які надані законом правоохоронцеві, у відповідності з принципами соціальної справедливості, громадянського, службового та морального обов'язку; принциповість, мужність, безкомпромісність, самовідданість у боротьбі зі злочинністю, об'єктивність та неупередженість в прийнятті рішень; бездоганність особистої поведінки на службі й у побуті, чесність, непідкупність, турбота про професійну честь, суспільну репутацію правоохоронця; свідомо дисципліна, ретельність та ініціатива, професійна солідарність, взаємодопомога, підтримка, сміливість і морально-психологічна готовність до дій у складних ситуаціях, здібність до розумного ризику в екстремальних умовах; постійне удосконалення професійної майстерності, знань в галузі службової етики, етикету, такту, підвищення загальної культури, розширення інтелектуального кругозору, творче освоєння необхідного в професійній діяльності вітчизняного та зарубіжного досвіду [1, с.183–184]. Важливе місце у формуванні всіх цих якостей належить професійному вихованню та навчанню курсантів та слухачів. Втім, оперативне оновлення знань не є традиційним підходом до системи професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України, необхідно здійснити якісну зміну змісту та форм організації навчальної роботи, переорієнтувати її до потреб практики з урахуванням узагальненого досвіду роботи навчальних закладів європейських країн.

Відзначимо, що професійна етика курсантів та слухачів вищих навчальних закладів

МВС України ґрунтується на таких основних принципах як вірність народу і закону, об'єктивність, справедливість, ввічливість, терпимість, повага, правдивість, активна життєва позиція. Вимогою до професійно-компетентного працівника правоохоронних органів буде володіння якостями, які, по-перше, будуть відображати основні вищенаведені принципи; по-друге, забезпечать підвищення довіри і впевненості суспільства в діях ОВС як державного органу; по-третє, повагу до кожного з працівників ОВС через здійснення ним законних, професійних та етичних дій.

Підсумувавши викладене, можна визначити, що формування професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України як складова професійної підготовки працівників ОВС є однією з актуальних проблем у сучасній правовій науці. Це пов'язано зі здійснюваною реформою сучасної вищої освіти, яка передбачає переорієнтацію освітнього процесу на розвиток моральних, особистісно-професійних якостей майбутніх фахівців.

Професійна етика курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України – це складна професійно-особистісна характеристика особи, що відображає специфіку фахової діяльності та складається із сукупності етичних якостей працівника ОВС, які регламентують і регулюють вирішення ним професійних завдань та обов'язків. Основними професійно-етичними якостями працівника ОВС повинні бути порядність, чесність, відповідальність, справедливість, повага до людської гідності, толерантність, принциповість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Посметний В. В. Поняття професіоналізму працівників ОВС як визначальної категорії їх професійної підготовки / В. В. Посметний // Форум права. – 2007. – № 2. – С.179–184 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07pvvip.pdf>.

2. Венедиктов В. С. Проблемы змістовності освіти в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників ОВС України / В. С. Венедиктов // Вісник Ун-ту внутр. справ. – 2000. – Вип. 12. – Ч. II. – С. 130–132.

3. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / В. М. Плішкін ; за ред. Ю. Ф. Кравченка. – К. : НАВСУ, 1999. – 702 с.

4. Бандурка О. М. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ : підручник / Бандурка О. М., Соколов В. О. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр.справ, 2000. – 480 с.

5. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.

6. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

7. Статус працівників органів внутрішніх

справ України як державних службовців : наук.-практ. посібник / за заг. ред. В. С. Венедиктова, М. І. Іншина. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 188 с.

8. Белоліпецький В. Л. Професіоналізм и професіональна культура в системі державної служби / В. Л. Белоліпецький // Політико-адміністративна еліта и державна служба в системі властних відносин. – 1996. – Вип. 2. – С. 59–61.

9. Професійна етика й норми професійних ділових відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.readbookz.com/book/159/4576.html>.

10. Федоренко Е. Г. Професіональна етика / Е. Г. Федоренко. – К. : Вища школа, 1983. – 214 с.

11. Кони Ф. А. Избранные сочинения / Ф. А. Кони. – М., 1964. – Т. 4. – 421 с.

Кожушко М. В. Поняття професійної етики курсантів і слухачів вищих навчальних закладів МВС України та її значення у виховному процесі / М. В. Кожушко // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 473–477 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11kmvuvr.pdf>

Уточнюється термінологічний апарат з питань професійної етики курсантів та слухачів вищих навчальних закладів МВС України, визначаються її принципи та значення для підвищення рівня професіоналізму працівників ОВС.

Кожушко М.В. Понятие профессиональной этики курсантов и слушателей высших учебных заведений МВД Украины и ее значение в воспитательном процессе

Уточняется терминологический аппарат по вопросам профессиональной этики курсантов и слушателей высших учебных заведений МВД Украины, определяются ее принципы и значения для повышения уровня профессионализма сотрудников ОВД.

Kozushko M.V. Concept of a Professional Etiquette of Cadets and Listeners of Higher Educational Institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and Its Value of Educational Process

A terminology vehicle is specified on questions professional ethics of students and listeners of higher educational establishments of Ministries of internal affairs of Ukraine, her principles and values are determined for the increase of level of professionalism of workers of organs of internal affairs.